

չէին նայեր Եգիպտոս հաստատուած քրիստոնեաներուն վրայ, հաւանական է որ կամ ընդօրինակողը և կամ ուրիշ մը համարձակած է ջնջել այն մասը՝ որ Հայոց նպատաւոր էր:

Ապուսահլ Հայ իր դարուն կարևոր մատենագիր մ'էր և գիտնական մը. ան յարարերութիւն և մշակէր պետական երևելի մեծ անձնաւորութեանց հետ, ինչպէս կ'երևի իր պատմութեան ընթացքէն: P. Alexis Mallon իր մէկ գիրքին մէջ կը վկայէ թէ «մինչև մեր օրերը հասած զպաի բանասիրութեան բոլոր գործերը կը վերաբերին ԺԴ. դարերու շրջանին: Այս շրջանին Եգիպտոսի քրիստոնեայ մեծ մատենագիրները ասոնք են, Սեւրոսէն և Եւտիքիոսէն վերջ, Աբուսահլ Հայ, էլ Մաքուն, Իպն էլ Ասալ, Իպն Բահէպ, Ապուլ Պարաքաթ: Այս թուականը արար քրիստոնեայ գրականութեան յետակէտն էր» (Տե՛ս Une école de Savants Egyptiens au Moyen Age, էջ 110):

Աբուսահլի պատմածները շատ ճիշդ են, միայն թէ չէ պահուած ժամանակագրական կարգը. անոր գիրքը ունի տեղագրական և պատմական ճոխ մթերք մը. իր աղբիւրներն են՝ Աբուլ-Հասան Շաբուշտի (Ժ-ԺԱ. դար) որ գրած է Վաւորից անուամբ գիրք մը (Քիթապ էլ-Տիարաթ), Սեւերոս եպոս., հեղինակը Աղեքսանդրիոյ պատրիարքաց պատմութեան (Թ. դար), Եւսիփիոս, այլ անուամբ Սայիս Իպն էլ-Պասրիկ (940) որ ունի Տարեգիրք կոչուած պատմութիւնը: Աբուսահլ հմուտ կը թուի մահմետական օրինաց և պատմութեանց. ան աւելի Ղպտիներուն մէջ մեծցած ու սնած ըլլալուն յարեալ կ'երևի այս ազգին:

Արարագէտները և բանասէր արևելագէտները, ինչպէս Գադրըմէր և մանաւանդ Բենտոյ ԺԸ. դարու սկիզբը շատ բանաքաղութիւններ ըրած են այս պատմիչէս. և որոնցմէ օգտուած է Հ. Ղ. Ալիշան իր Ս. Ներսես Շնորհալի եւ պարսպայ խր գրքին խումբագրութեան առթիւ: Հ. Ալիշան Անգղիացի գիտնական Evetts ի հրատարակութենէն քաղելով թարգմանած է Աբուսահլի պատմութեան հայկական մասերը և փոքր տետրակի մը մէջ ամփոփելով՝ 1895ին հրատարակած է, որմէ, և ուրիշ տեղերէ, մենք ևս օգտուեցանք: